Turkish Research Journal of Academic Social Science, 9(2): 83-95, 2026
DOI:https://doi.org/10.59372/turajas.1861425

Turkish Research Journal of Academic Social Science

Available online, ISSN: 2667-4491 | www.turkishsocialscience.com |

The Dialectic of World-System Analysis and Area Studies: Re-evaluating the Categories of Core, Periphery, and Semi-Periphery

Ali Kiriktaş[1,a,*]

[1] *Dr.,Bağımsız Araştırmacı, Malatya, Türkiye*

**Corresponding Author*

ARTICLE INFO

Research Article

Received : 11/01/2026
Accepted : 02/07/2026

Keywords:
World-System Analysis
Area Studies
Centre-Periphery
Semi-Periphery
Macro-Micro Synthesis

ABSTRACT

This article examines the apparent epistemological opposition between the macro-structural logic of World-System Analysis, developed by Immanuel Wallerstein, and the micro-contextual depth of Area Studies. It argues that the tension between these two approaches constitutes a productive dialectic that reveals the limitations of analysing the global order through either a universalising or a particularising lens. The article argues for the necessity of a synthesis that treats Wallerstein's categories of core, periphery, and semi-periphery not as static geographical destinies but as dynamic relational processes shaped by both global structures and local agency. This synthesised framework is used to analyse the contemporary positions of Turkey and China. The Turkish example demonstrates that the semi-periphery category is a contradictory space between structural pressures and strategic manoeuvres. China's rise, meanwhile, questions the flexibility and limits of the hierarchical structure of World-System Analysis, highlighting the critical role of the state in changing a region's position within the world-system. Consequently, it is argued that understanding the complex global dynamics of the 21st century requires developing analytical frameworks that sustain this dialectical tension between structure and agency, the universal and the particular.

Türk Akademik Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi, 9(2): 83-95, 2026

Dünya-Sistem Analizi ve Bölge Çalışmalarının Diyalektiği: Merkez, Çevre ve Yarı-Çevre Kategorilerinin Yeniden Değerlendirilmesi

MAKALE BİLGİSİ

Araştırma Makalesi

Geliş : 11/01/2026
Kabul : 02/07/2026

Anahtar Kelimeler:
Dünya-Sistem Analizi
Bölge Çalışmaları
Merkez-Çevre
Yarı-Çevre
Makro-Mikro Sentezi

ÖZ

Bu makale, Immanuel Wallerstein tarafından geliştirilen Dünya-Sistem Analizi'nin makro-yapısal mantığı ile Bölge Çalışmaları'nın mikro-bağlamsal derinliği arasındaki görünürdeki epistemolojik karşıtlığı incelemektedir. Bu iki yaklaşım arasındaki gerilimin, küresel düzeni yalnızca evrenselleştirici ya da tikelci bir mercekle analiz etmenin sınırlarını ortaya koyan üretken bir diyalektik olduğu savunulmaktadır. Makale, Wallerstein'ın merkez, çevre ve yarı-çevre kategorilerini statik coğrafi kaderler olarak değil hem küresel yapılar hem de yerel faillik tarafından şekillendirilen dinamik ilişkisel süreçler olarak ele alan bir sentezin gerekliliğini öne sürmektedir. Bu sentezlenmiş çerçeve, Türkiye ve Çin'in çağdaş konumlarını analiz etmek için kullanılmaktadır. Türkiye örneği, yarı-çevre kategorisinin yapısal baskılar ile stratejik manevralar arasındaki çelişkili bir alan olduğunu göstermektedir. Çin'in yükselişi ise, Dünya-Sistem Analizi'nin hiyerarşik yapısının esnekliğini ve sınırlarını sorgulamakta, bir bölgenin dünya-sistemindeki konumunu değiştirmede devletin kritik rolünü ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, 21. yüzyılın karmaşık küresel dinamiklerini anlamanın, yapı ve fail, evrensel ve tikel arasındaki bu diyalektik gerilimi sürdüren analitik çerçeveler geliştirmekten geçtiği iddia edilmektedir.

[a] ali_kiriktas_44@hotmail.com [a] https://orcid.org/0000-0003-4209-0094

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Giriş

20. yüzyılın ikinci yarısında sosyal bilimler, küresel eşitsizlikleri ve tarihsel değişimi anlamlandırmak için birbiriyle rekabet eden iki güçlü epistemolojik akıma tanıklık etmiştir. Bunlar Dünya-Sistem Analizi (DSA) ve Bölge Çalışmaları (BÇ) olmuştur. İlk bakışta bu iki entelektüel proje, taban tabana zıt bir görünüm sergiler. DSA, birincil analiz birimi olarak ulus-devletleri değil, bütün bir dünya-sistemini ele alan makro-ölçekli bir yaklaşımdır (Flint, 2017). Tarihsel kapitalizmin uzun vadeli, yapısal mantığını ve bu sistemin merkez, çevre ve yarı-çevre olarak bilinen hiyerarşik bir iş bölümü aracılığıyla küresel eşitsizlikleri nasıl ürettiğini ve yeniden ürettiğini açıklamayı hedefler. Buna karşılık, Bölge Çalışmaları, belirli coğrafi, ulusal veya kültürel bölgelere ilişkin derinlemesine, bağlamsal bilgi üretmeye odaklanan disiplinlerarası bir alandır (Kuijper, 2008: 208-213; Miyoshi ve Harootunian, 2002; Schäfer, 2010). Dil, tarih, antropoloji ve siyaset bilimi gibi çeşitli disiplinleri bir araya getirerek, küresel teorik çerçevelerin tek başına açıklamakta zorlanabileceği yerel dinamikleri, kültürel özgüllükleri ve tarihsel yörüngeleri görünür kılar. Nitekim Immanuel Wallerstein, özellikle *Tarihsel Kapitalizm* adlı çalışmasında kapitalist dünya-ekonomisinin yalnızca soyut yapısal süreçlerle değil, aynı zamanda farklı bölgelerde ortaya çıkan tarihsel ve kültürel dinamiklerle birlikte işlediğini vurgular. Dünya-Sistem Analizi, her ne kadar makro ölçekte bir analitik çerçeve sunsa da sistemin işleyişinin yerel toplumsal yapılardan, kültürel pratiklerden ve tarihsel özgüllüklerden bağımsız olmadığını kabul eder (Wallerstein, 2006). Bu nedenle Bölge Çalışmaları ile Dünya-Sistem Analizi arasındaki ilişkiyi keskin bir epistemolojik karşıtlık olarak görmek yerine, farklı analitik ölçeklere odaklanan tamamlayıcı perspektifler olarak değerlendirmek daha açıklayıcıdır.

Bu makalenin temel tezi, DSA'nın evrenselleştirici mantığı ile BÇ'nin tikelci derinliği arasındaki bu görünürdeki uzlaşmazlık ya da çelişki bir zayıflık değil, aksine son derece üretken bir diyalektik olduğudur. Bu iki yaklaşım arasındaki etkileşim, her birinin tek başına küresel düzeni anlama çabasındaki kör noktaları aydınlatır. DSA, yapısal determinizme ve ekonomik indirgemeciliğe kayma riski taşırken, BÇ, içinde faaliyet gösterdiği daha geniş sistemik güçleri göz ardı ederek tikelciliğe ve teorik yalıtılmışlığa düşme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu nedenle, çağdaş küresel analiz için zorunlu olan, bu iki kutup arasında bir köprü kuran bir sentezdir. Bu sentez, Wallerstein'ın merkez, çevre ve yarı-çevre kategorilerini statik, önceden belirlenmiş kutular olarak değil hem küresel yapıların dayattığı kısıtlamalar hem de bu yapılar içinde müzakere eden, direnen ve onları yeniden şekillendiren yerel faillerin eylemleri tarafından sürekli olarak yeniden üretilen dinamik, ilişkisel süreçler olarak ele almalıdır.

Bu diyalektik gerilim, sosyal bilimlerin kendi içindeki daha derin bir epistemolojik yarılmanın yansıması olarak da okunabilir. C.P. Snow'un iki kültür problemi olarak kavramsallaştırdığı bu ayrım, bir yanda evrensel yasalar arayan, soyut ve genellikle nicel yöntemler kullanan bilimsel(nomotetik) yaklaşım ile diğer yanda belirli bağlamların özgünlüğünü ve yorumlayıcı bir anlayışı vurgulayan beşerî (idiyografik) yaklaşım arasındaki uçurumu ifade eder (Calhoun, 2017). DSA, sistemik mantığı, uzun vadeli yapıları ve makro düzeydeki analiziyle evrensel örüntüleri belirleme iddiasındaki bilimsel kutupla açıkça hizalanır (Derluguian & Harris, 2015). Bölge Çalışmaları ise dil, kültür, tarih ve derinlemesine anlama üzerine yaptığı vurguyla, incelediği konunun biricik ve genellenemez yönlerini öne çıkaran idiyografik kutbu temsil eder (Tachimoto, 2004). Dolayısıyla, DSA ve BÇ arasındaki tartışma, sadece iki farklı teori arasındaki bir anlaşmazlık değil, sosyal bilimler içindeki temel ve henüz çözülmemiş bir epistemolojik karmaşıklığın tezahürüdür. Bu makalenin sentez girişimi, bu nedenle, daha büyük bir bölünmeyi aşma çabasıdır ve küresel olguların tam bir şekilde anlaşılmasının hem yapısal bir haritayı (DSA) hem de ayrıntılı bir etnografyayı (BÇ) gerektirdiğini savunur.

Bu argümanı geliştirmek amacıyla makalede, öncelikle her iki alanın entelektüel kökenlerini ve temel önermeleri izlenecektir. Ardından, aralarındaki diyalektik gerilim sistematik olarak analiz edilecek ve bir sentez için potansiyel yollar araştırılacaktır. Son olarak, bu sentezlenmiş çerçeveyi, 21. yüzyılda merkez-çevre-yarı-çevre hiyerarşisini yeniden değerlendirmek üzere Türkiye ve Çin'in çağdaş vakalarına uygulanacaktır. Bu analiz, küresel yapıların yerel gerçekliklerle nasıl kesiştiğini ve bu kesişimin hem bölgelerin kaderini hem de dünya-sisteminin kendisinin geleceğini nasıl şekillendirdiğini göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışmanın teorik çerçevesi, Dünya-Sistem Analizi ile Bölge Çalışmaları arasındaki ilişkiyi yalnızca karşıt iki yaklaşım olarak değil, birbirini tamamlayan analitik perspektifler olarak ele alan bir senteze dayanmaktadır. Dünya-Sistem Analizi küresel kapitalist sistemin yapısal mantığını açıklarken, Bölge Çalışmaları belirli bölgelerin tarihsel, kültürel ve siyasal özgüllüklerini anlamaya olanak tanımaktadır. Bu nedenle makale, bu iki yaklaşımı karşı karşıya getiren klasik epistemolojik ayrımı aşmayı ve çok katmanlı bir analiz modeli geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Bu bağlamda çalışma üç temel teorik varsayıma dayanmaktadır. Birincisi, dünya-sisteminin merkez, çevre ve yarı-çevre kategorileri statik coğrafi konumlar değil tarihsel olarak yeniden üretilen ilişkisel süreçlerdir. İkincisi, küresel yapısal konumlar devletlerin davranışlarını sınırlamakla birlikte onları tamamen belirlemez; yerel aktörlerin stratejik tercihleri bu konumları dönüştürebilir. Üçüncüsü ise küresel sistemin anlaşılabilmesi için makro düzeydeki yapısal analiz ile mikro düzeydeki bağlamsal incelemelerin birlikte kullanılması gerekliliğidir. Bu nedenle makale, Dünya-Sistem Analizinin yapısal açıklamalarını Bölge Çalışmalarının ampirik derinliğiyle birleştiren çok ölçekli bir analitik yaklaşım benimsemektedir.

Dünya-Sistem Analizinin Entelektüel Mirası ve Temel Argümanları

Immanuel Wallerstein'ın Dünya-Sistem Analizi, statik bir teoriden ziyade, zamanının hakim paradigmalarına meydan okumak için belirli bir entelektüel soydan doğan bir *bilgi hareketi* olarak anlaşılmalıdır (Hunt, 1986: 213-222). DSA, özellikle modernleşme teorisinin ulus-devleti temel analiz birimi olarak kabul eden ve tüm toplumların Batı'nınkine benzer doğrusal bir gelişim yolunu izleyeceği varsayımını reddeder (Wallerstein, 1974). Bunun yerine, DSA, 16. yüzyıldan beri var olan tek bir tarihsel sistemin, yani kapitalist dünya-ekonomisinin varlığını öne sürer

(Dewald, 2006). Bu sistem, kendi içsel mantığı ve yapılarıyla işler ve içindeki tüm parçaların (ulus-devletler, sınıflar, hane halkları) kaderini belirler (Wallerstein, 2004). Bu radikal perspektif, iki temel entelektüel kaynaktan beslenir. Bunlar Fransız Annales Okulu ve Latin Amerika kökenli Bağımlılık Okulu'dur (Huppert, 1982: 511-512; Weiner, t.y.).

DSA'nın en temel metodolojik temeli, Fernand Braudel'in öncülüğünü yaptığı Annales Okulu'na dayanır (Dosse, 1987/1994). Wallerstein, Braudel'in tarihsel zamanını üç katmana ayıran yaklaşımından derinden etkilenmiştir. Bunlar olayların (l'histoire événementielle) hızlı ve karmaşık yüzeyi, konjonktürlerin (conjonctures) orta vadeli ritimleri ve en önemlisi, yavaş hareket eden, neredeyse değişmez yapıların derin akıntısı olan uzun süre *(la longue durée*) olmuştur (Aurell i Cardona, 2006; Bintliff, 1991; Stoianovich, 1976). Wallerstein için kapitalist dünya-ekonomisi, tam da böyle bir uzun süre (*longue durée)* yapısıdır; siyasi çalkantıların ve ekonomik döngülerin altında yatan ve onları şekillendiren temel, kalıcı bir gerçekliktir (Lee, 2018: 71-75). Bu, analizin odağını kısa vadeli politik olaylardan, sistemin yüzlerce yıllık evrimini belirleyen derin ekonomik ve sosyal yapılara kaydırır (Carrard, 1988: 6-15; Carrard, 1992). Ayrıca, Annales Okulu'nun siyasi ve diplomatik tarih yerine sosyal ve ekonomik tarihe öncelik vermesi ve bütünsel tarih (*histoire totale*) kavramı, DSA'nın bütüncül ve disiplinlerarası karakterini şekillendirmiştir (Burguière, 2006; Clark, 1999; Trevor-Roper, 1972). Braudel gibi, Wallerstein da tarihsel gerçekliği ekonomi, siyaset, toplum ve kültür gibi yapay bölümlere ayırmayı reddeder (Crifò, 1981: 485-491). Bunun yerine, dünya-sistemini, tüm bu unsurların tek bir entegre bütün içinde işlediği *bir toplam sosyal olgu* olarak analiz etmeye çalışır. Bu anlamda, Wallerstein'ın projesi, Braudelyen tarihin Amerikan versiyonu olarak görülebilir (James, 1997; Korotayev ve Zinkina, 2014).

DSA'nın teorik mimarisi, büyük ölçüde Bağımlılık Okulu'nun kavramsal tamından türetilmiştir (Fink, 1989). Raúl Prebisch, Hans Singer ve Andre Gunder Frank gibi teorisyenler tarafından geliştirilen Bağımlılık teorisi, çevre olarak adlandırılan az gelişmiş ülkelerin yoksulluğunun, merkez olarak adlandırılan zengin ülkelerle olan entegrasyonlarının bir sonucu olduğunu savunur (Ferraro, 1996). Bu teoriye göre, kaynaklar, ucuz emek ve hammaddeler şeklinde çevreden merkeze doğru akar ve bu *eşitsiz mübadele* süreci, merkezin zenginleşmesini sağlarken çevrenin *gelişmemişliğinin gelişimine* yol açar (Ahiakpor, 1985: 538-545).

Wallerstein, bu temel merkez-çevre ikiliğini ve eşitsiz mübadele kavramını benimsemiş, ancak onu önemli ölçüde yeniden şekillendirmiştir (Forster, 1978: 60-72; Friedman, 1996). Bağımlılık teorisyenleri analiz birimi olarak genellikle ulus-devletler arasındaki ilişkilere odaklanırken, Wallerstein analizi küresel bir düzeye taşımıştır (Harris, 2004; Khondker, 1987). Ona göre, sömürü, basitçe zengin ülkelerin fakir ülkeleri sömürmesi değildir; aksine, tek bir kapitalist dünya-ekonomisi içinde işleyen küresel bir iş bölümünün sonucudur (Herubel, 2004: 295-310; Hexter, 1972: 483-536). Bu sistemde, ülkelerin kendi başlarına ekonomileri yoktur; onlar sadece dünya-ekonomisinin parçalarıdır (Hufton, 1986: 210-211). Dolayısıyla, asıl yeniden dağıtım, soyut olarak *zenginlik* veya *kaynaklar* değil, sistemin tüm bölgelerindeki emekçilerden elde edilen *artı değerdir* (Wallerstein, 1974; Wallerstein, 2004). Bu, sömürünün uluslararası değil, sistemsel bir olgu olduğu anlamına gelir.

Sistemin Mimarisi: Merkez, Çevre ve Yarı-Çevre

Bu çalışmada kullanılan merkez, çevre ve yarı-çevre kavramları coğrafi ya da normatif kategoriler olarak değil, dünya-sistemindeki üretim ilişkileri ve sermaye birikimi süreçleri bağlamında tanımlanan analitik kavramlar olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle bu kavramlar belirli ülkelerin kalıcı statülerini ifade etmekten ziyade, küresel iş bölümündeki göreli konumlarını göstermektedir. Aynı ülke farklı tarihsel dönemlerde bu kategoriler arasında hareket edebilir veya farklı sektörlerde farklı konumlar sergileyebilir. Bu kavramsal yaklaşım, dünya-sisteminin dinamik ve tarihsel doğasını daha iyi kavramaya imkân tanımaktadır.

Bu entelektüel miras üzerine Wallerstein, kapitalist dünya-ekonomisinin üçlü bir hiyerarşik yapıya sahip olduğunu öne sürer: merkez, çevre ve yarı-çevre. Bu kategoriler, coğrafi konumdan ziyade, küresel iş bölümündeki işlevsel rollere göre tanımlanır:

- *Merkez:* Yüksek vasıflı, sermaye-yoğun üretime odaklanan bölgelerdir. Güçlü devlet aygıtlarına, gelişmiş teknolojiye ve yüksek ücretli işgücüne sahiptirler. Küresel ticaretin en kârlı faaliyetlerini tekellerine alırlar ve çevreden artı değeri kendilerine aktararak zenginleşirler (Wallerstein, 1974).
- *Çevre:* Düşük vasıflı, emek-yoğun üretim ve hammadde ihracatına uzmanlaşmış bölgelerdir. Zayıf devlet yapılarına sahiptirler ve zorlayıcı emek biçimlerine (kölelik, yarı-serflik, düşük ücretli işçilik) dayanırlar. Merkez tarafından hem ekonomik hem de politik olarak sömürülürler ve sermaye birikim sürecinde net kaybeden konumundadırlar (Wallerstein, 1974).
- *Yarı-Çevre:* Bu bölgeler hem merkez hem de çevre özelliklerini bir arada barındıran bir ara konumdadır. Bir yandan merkez tarafından sömürülürken, diğer yandan çevreyi sömürürler. Bu ikili rol, onlara sistem içinde bir tampon işlevi kazandırır ve politik istikrarsızlığa yol açabilir. Aynı zamanda, yarı-çevre, sistemdeki yukarı veya aşağı doğru hareketliliğin mümkün olduğu en dinamik bölgedir (Wallerstein, 1974; Wallerstein, 1980).

Bu üçlü yapı statik değildir, ancak ilişkiseldir. Merkezin refahı, çevrenin sömürülmesine yapısal olarak bağımlıdır (Elwell, 2006). Yarı-çevrenin varlığı ise, sistemin kutuplaşmasını önleyerek ve bir *orta sınıf* (buffer class) işlevi görerek politik istikrarı sağlar (Rubin, 1997; Schilling, 2003). Bu hiyerarşi, eşitsiz mübadele mekanizmaları aracılığıyla sürekli olarak yeniden üretilir ve küresel eşitsizliğin temelini oluşturur (Wallerstein, 1974).

Wallerstein'ın projesi, sadece yeni bir teori önermekle kalmayıp, aynı zamanda bilginin kurumsal örgütlenmesine de meydan okumasında yatar (Wallerstein, 1980). DSA, 19. yüzyıldan miras kalan ve modern üniversite yapısını tanımlayan disipliner ayrımları (ekonomi, siyaset bilimi, sosyoloji) ve sosyal bilimler ile tarih arasındaki duvarı aşmayı hedefler (Long, 2005: 179-184; Stirling, 2007). Tarih (Annales), ekonomi (Bağımlılık) ve sosyolojiyi (Marksist sınıf analizi) birleştirerek *tek disiplinli bir tarihsel sosyal bilim* yaratma iddiasındadır (Wallerstein, 1974; Wallerstein, 2004). Bu iddia, DSA'yı, farklı

disiplinlerden akademisyenleri bir araya getiren ancak yine de bu disipliner kimlikleri koruyan Bölge Çalışmaları ile doğrudan bir çatışma rotasına sokar (Iggers, 1997: 28-34). Dolayısıyla, DSA ile BÇ arasındaki çatışma sadece teorik bir tartışma değil, aynı zamanda bilginin nasıl üretilmesi ve örgütlenmesi gerektiğine dair temel bir kurumsal anlaşmazlıktır (Leroux, 1998; Steiner, 1986). Wallerstein'ın önerisi, disiplinler arası iş birliğinden daha fazlasını, disiplinlerin kendilerinin *yeniden düşünülmesini* gerektirir (Derluguian ve Harris, 2015). Bu durum, potansiyel bir sentezin ne kadar karmaşık ve zorlu olduğunu ortaya koymaktadır (Megill, 2004: 209-223; Poirrier, 2000; Roberts, 2004). Bölge Çalışmaları uzmanının kurumsal kimliğinin temellerine meydan okumak anlamına gelmektedir.

Kapitalist dünya-ekonomisinin mimarisi yalnızca merkez-çevre-yarı-çevre ayrımından ibaret değildir. Dünya-Sistem Analizi aynı zamanda tarihsel kapitalizmin uzun dönemli gelişimini, sistemin dış alanlarla ilişkisini ve hegemonik güç çevrimlerini de içeren daha geniş bir kuramsal çerçeveye dayanır. Wallerstein'a göre kapitalist dünya-ekonomisi 16. yüzyılda Avrupa'da ortaya çıkmış ve zaman içinde yeni bölgelerin sisteme entegrasyonu yoluyla genişlemiştir. Bu süreçte bazı bölgeler başlangıçta sistemin dışında kalan "dış alanlar" olarak varlığını sürdürmüş, ancak ticaret, askeri müdahale ve siyasal dönüşümler yoluyla dünya-ekonomisinin iş bölümüne dahil edilmiştir (Wallerstein, 2006).

Bu entegrasyon süreci yalnızca ekonomik bir dönüşüm değildir; aynı zamanda ulus-devletlerin kurumsal yapılarında önemli değişimler yaratmıştır. İthal ikameci sanayileşme modelleri, ihracata dayalı kalkınma stratejileri ve devlet aygıtının yeniden yapılandırılması gibi süreçler, ülkelerin dünya-ekonomisindeki konumlarıyla yakından ilişkilidir. Bu bağlamda dünya-sisteminin tarihsel gelişimi, aynı zamanda hegemonik güç çevrimleriyle karakterize edilir. Hollanda, Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi hegemonik merkez devletler belirli dönemlerde dünya ticaretini, finansal akımları ve kurumsal düzeni şekillendiren lider aktörler olarak ortaya çıkmışlardır. Bu hegemonik çevrimler, kapitalist dünya-ekonomisinin istikrar ve kriz dönemlerini açıklamak açısından merkezi bir analitik araç sunmaktadır (Arrighi, 1998: 115-127).

Bu nedenle dünya-sisteminin mimarisi yalnızca ekonomik iş bölümü değil, aynı zamanda tarihsel kapitalizmin genişleme mantığı, devlet biçimlerinin dönüşümü ve küresel hegemonya döngülerinin etkileşimi içinde anlaşılmalıdır. Bu geniş perspektif, dünya-sisteminin dinamik ve tarihsel olarak değişen bir yapı olduğunu göstermektedir.

Bölge Çalışmalarının Yükselişi: Bağlam, Metodoloji ve Kriz

Dünya-Sistem Analizi'nin küresel ve yapısalcı vizyonuna karşılık, Bölge Çalışmalarının entelektüel yörüngesi, belirli tarihsel ve jeopolitik koşullar tarafından şekillendirilmiştir (Elwell, 2009). BÇ'nin yükselişi, metodolojik kimliği ve karşılaştığı krizler, onun DSA ile olan diyalektik ilişkisini anlamak için kritik bir zemin sunar. BÇ, soyut teorilere bir tepki olarak değil, somut stratejik ihtiyaçlardan doğmuş ve zamanla kendi içsel ve dışsal eleştirileriyle evrilmiştir.

Bölge Çalışmalarının modern bir akademik alan olarak kurumsallaşması, büyük ölçüde II. Dünya Savaşı sonrası Amerika Birleşik Devletleri'nin küresel rolüyle bağlantılıdır. Savaş, ABD'nin Batı dışı dünya hakkında derin bir bilgi eksikliği içinde olduğunu ortaya koymuştur. Sovyetler Birliği ile başlayan Soğuk Savaş, bu bilgi açığını kapatmayı ulusal bir güvenlik önceliği haline getirmiştir (Kuijper, 2008: 208-213). Bu stratejik zorunluluk, BÇ programlarının doğuşu için gerekli kurumsal ve finansal altyapıyı yaratmıştır.

Ford, Rockefeller ve Carnegie gibi büyük vakıflar, ABD hükümetiyle birlikte bu yeni alana devasa yatırımlar yapmıştır. Özellikle Ford Vakfı, üniversitelerde dil ve bölge çalışmaları merkezleri kurmak için milyonlarca dolar akıtarak alanın şekillenmesinde baskın bir rol oynamıştır. 1958 tarihli Ulusal Savunma Eğitim Yasası (NDEA) gibi federal yasalar, bu merkezleri finanse ederek ve öğrencilere burslar sağlayarak BÇ'nin akademik ekosistemdeki yerini sağlamlaştırdı (Schäfer, 2010). Dolayısıyla, BÇ'nin kökenleri, saf bir entelektüel meraktan ziyade, düşmanı ve potansiyel müttefikleri anlama, komünizmin yayılmasını engelleme ve ABD'nin küresel hegemonyasını pekiştirme gibi pragmatik ve stratejik hedeflere derinden bağlı olmuştur.

Stratejik kökenlerine rağmen, BÇ, kendine özgü bir metodolojik kimlik geliştirmiştir (Elwell, 2013). Bu kimliğin temel taşı, disiplinler arasılıktır. BÇ programları, belirli bir coğrafi bölgeyi (örneğin, Güneydoğu Asya, Latin Amerika, Orta Doğu) bütüncül bir şekilde anlamak için sosyal bilimler (siyaset bilimi, antropoloji, sosyoloji) ve beşerî bilimleri (tarih, dil, edebiyat, din) bir araya getirir (Miyoshi ve Harootunian, 2002). Bu yaklaşım, tek bir disiplinin dar merceğinin, bir bölgenin karmaşık sosyal, politik ve kültürel dokusunu yakalamak için yetersiz kalacağı varsayımına dayanır.

BÇ'nin metodolojisi, basit birçok disiplinli bilgi derlemesinden, daha entegre ve bütüncül bir transdisipliner senteze doğru evrilmiştir. Bu sentezin merkezinde, *bağlamsal derinlik* arayışı yer alır. Bu, sadece teorik modelleri test etmek yerine, bir bölgenin kendine özgü tarihini, kültürünü ve sosyal yapılarını anlamayı gerektirir. Bu nedenle, BÇ'de saha çalışması, yerel dillerde yetkinlik ve *yerinde araştırma* gibi nitel yöntemlere büyük önem verilir (Tachimoto, 2004). Amaç, bölgeyi dışarıdan bir gözlemci olarak değil, içeriden bir anlayışla kavramaktır. Bu, BÇ'yi, evrensel yasalar arayan pozitivist sosyal bilim akımlarından ayırır ve ona daha yorumsamacı ve beşerî bir karakter kazandırır (Sil, 2020: 258-267).

1970'lerden itibaren Bölge Çalışmaları hem içeriden hem de dışarıdan gelen güçlü eleştirilerle bir kimlik krizine girmiştir. İçeriden gelen eleştiri, *bölge uzmanları* ile *evrenselciler* arasındaki tartışmadan kaynaklanmıştır (Chansa-Ngavej ve Lee, 2017). Özellikle ekonomi ve siyaset bilimi gibi disiplinlerdeki nicel ve rasyonel seçim teorisi gibi bilimsel yöntemlerin yükselişi, BÇ'yi ateorik, betimsel ve bilimsel titizlikten yoksun olmakla suçlamıştır (Miyoshi ve Harootunian, 2002). Evrenselciler, BÇ'nin tikelciliğinin, genellenebilir bilgi üretmenin önünde bir engel olduğunu ve alanın beşerî bilimlere *iltica ederek* sosyal bilim olma iddiasını yitirdiğini savunmuşlardır (Chansa-Ngavej & Lee, 2017: 89-98). Ancak en sarsıcı eleştiri dışarıdan, Edward Said'in 1978 tarihli eseri *Oryantalizmi* ile gelmiştir. Said, Batı'nın *Doğu (Orient)* hakkındaki bilgisinin, nesnel bir akademik çabanın ürünü olmadığını, aksine *Doğu üzerinde egemenlik kurma, onu*

yeniden yapılandırma ve üzerinde otorite sahibi olma tarzı olan bir güç söylemi olduğunu savunmuştur. Said'e göre Oryantalizm, Doğu'yu egzotik, durağan, akıldışı ve aşağı bir öteki olarak inşa ederek Batı'nın sömürgeci ve emperyal projelerine entelektüel bir meşruiyet zemini sağlamıştır (Said, 1978).

Said'in eleştirisi, doğrudan Bölge Çalışmaları'nı hedef almasa da alan üzerinde derin bir etki bıraktığı söylenebilir. BÇ, 19. yüzyıl Oryantalizmi'nden metodolojik olarak farklılaşsa da, onun entelektüel mirasçısı olarak görülebilirdi (Kolluoğlu-Kırlı, 2003: 95-109). Sonuçta BÇ de, Batı akademisinin merkezinden, Batı dışı dünyayı bir *çalışma nesnesi* olarak ele alan ve bunu Batı'nın jeopolitik güç çerçevesi içinde yapan bir proje olmuştur (Chansa-Ngavej ve Lee, 2017: 81-95) Bu eleştiri, BÇ'yi temel bir ikilemle yüzleşmeye zorladı: Ürettiği derinlemesine bağlamsal bilgi, ne kadar değerli olursa olsun, hizmet ettiği iddia edilen halklardan çok, onu finanse eden ve yönlendiren güç merkezlerinin çıkarlarına hizmet etme riski taşıyordu.

Bu noktada, BÇ'nin karşılaştığı *Saidci İkilem*, DSA ile olan diyalektiğin merkezini oluşturur. Said'in eleştirisi, BÇ için temel bir açmazı ortaya koyar; Alanın varlığı, ötekini bilmeye yönelik Batı merkezli, güç yüklü bir projeye kaçınılmaz olarak bağlıdır (Said, 1978). Ürettiği otantik ve derinlemesine bilgi, eleştirmeyi amaçlayabileceği güç yapıları tarafından araçsallaştırılabilir. DSA, tam da bu küresel güç sisteminin kendisine odaklanarak bu ikilemden bir çıkış yolu sunar gibi görünür. Bilgi ile güç arasındaki bu bağın neden var olduğunu, onu kapitalist dünya-ekonomisinin yapısı içinde konumlandırarak teorik bir çerçeve sunar. Ancak bunu yaparken, DSA farklı bir ölçekte aynı sorunu tekrarlama riskiyle karşı karşıya kalır. Topyekûn, makro düzeyde bir teori yaratarak, BÇ'nin savunduğu özgül tarihleri ve kültürleri silen kendi entelektüel tahakküm biçimini kurmakla suçlanabilir. Nitekim DSA'ya yönelik en yaygın eleştirilerden biri, ekonomik indirgemeciliği ve kültürel analizi ihmal etmesidir (Lee, 2010: 7-13; Chase-Dunn ve Hall, 1997). Dolayısıyla diyalektik şudur; BÇ, otantik yerel bilgi arayışında, küresel güçle olan suç ortaklığının hayaletiyle (Saidci ikilem) boğuşur. DSA ise, bu küresel gücü teorileştirme arayışında, yerel otantikliği silme potansiyelinin hayaletiyle yüzleşir. Gerçek bir sentez, bu nedenle, hem küresel sömürü yapılarının farkında olan hem de incelediği bölgelerin somut, yaşanmış gerçekliklerine derinden bağlı olan ve bilgi-güç sistemi içindeki kendi konumunu sürekli olarak sorgulayan bir analiz biçimi olmalıdır.

Diyalektik Gerilim: Yapı ve Fail, Evrensel ve Tikel

Dünya-Sistem Analizi ve Bölge Çalışmaları arasındaki temel çatışma, sosyal gerçekliği anlamaya yönelik farklı epistemolojik ve metodolojik varsayımlardan kaynaklanır. Bu gerilim, en temelde, yapı ile işleyen ve evrensel ile tikel arasındaki klasik sosyal bilimler tartışmasının bir yansımasıdır. DSA, sistemik yapıların bireylerin ve devletlerin eylemleri üzerindeki belirleyici gücünü vurgularken, BÇ, yerel faillerin kendi tarihlerini ve toplumlarını şekillendirme kapasitesinin altını çizer (Shapiro, 2022: 198-209).

Bu diyalektik gerilimin ana eksenleri şu şekilde özetlenebilir:

- *Analiz Birimi:* Çatışmanın en bariz olduğu nokta analiz birimidir. DSA için temel ve tek anlamlı analiz birimi, dünya-sistemidir (Lechner, 2001; Snyder ve Kick, 1979). Bu perspektife göre, Dünya-Sistem Analizi, ulus-devletlerin gelişimini yalnızca iç dinamikleriyle açıklamanın yetersiz olduğunu savunur. Bu yaklaşım, devletlerin tarihsel gelişimlerinin kapitalist dünya-ekonomisinin yapısal ilişkileri içinde şekillendiğini ileri sürer; ancak bu durum ulus-devletlerin özgün tarihsel ve kültürel yörüngelerinin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmez. (Barfield, 1998; Chase-Dunn vd., 2000: 80-85). Wallerstein'ın provokatif ifadesiyle, *ülkelerin ekonomileri yoktur, onlar dünya-ekonomisinin bir parçasıdır.* Buna karşılık, BÇ'nin varlık nedeni, bölge veya ulus-devlet gibi daha küçük birimlere odaklanmaktır (Tachimoto, 2004). BÇ, bu birimlerin kendi özgül tarihsel, kültürel ve politik yörüngeleri olduğunu ve bu özgüllüklerin küresel süreçlerden daha önemli olabileceğini varsayar.
- *Açıklayıcı Mantık:* İki yaklaşım, nedenselliğe ilişkin farklı mantıklar benimser. DSA, büyük ölçüde yapısal bir determinizm sergiler. Bir ülkenin veya bölgenin gelişim olanakları, büyük ölçüde onun merkez-çevre hiyerarşisindeki konumu tarafından belirlenir (Ferraro, 1996). Çevredeki bir ülkenin yoksulluğu, yanlış politikalardan veya kültürel eksikliklerden değil, sistemin sömürücü yapısından kaynaklanır. BÇ ise, failliğe ve bağlama daha fazla vurgu yapar. Bir bölgenin kaderi, sadece küresel yapılar tarafından değil, aynı zamanda yerel elitlerin, sosyal hareketlerin ve siyasi liderlerin yaptığı seçimler, kültürel değerler ve tarihsel miras gibi faktörler tarafından da şekillendirilir (Calhoun, 2017). Bu perspektiften bakıldığında, yapısal kısıtlamalar mevcuttur, ancak bunlar mutlak değildir ve faillerin stratejik eylemleriyle aşılabilir veya yeniden müzakere edilebilir.
- *Kapitalizm Anlayışı:* Kapitalizmin doğası ve tarihi konusunda da temel bir ayrım vardır. DSA, 16. yüzyıldan beri var olan, farklı emek biçimlerini (ücretli emek, kölelik, serflik) tek bir küresel iş bölümü içinde bütünleştiren tekil bir tarihsel kapitalizmden bahseder (Lechner, 2001). Bu sistem, doğası gereği küreseldir ve her zaman hiyerarşik olmuştur. BÇ ise, belirli bölgelere odaklanarak, dolaylı olarak farklı modernite ve kapitalizm yollarının mümkün olduğunu belirtir. Avrupa kapitalizmi, Latin Amerika veya Doğu Asya'da farklı biçimler alabilir ve bu farklılıklar, yerel tarihsel ve kültürel bağlamlardan kaynaklanır (Calhoun, 2017). Bununla birlikte Dünya-Sistem Analizi'ne yönelik önemli eleştirilerden biri, kapitalist gelişimi açıklarken sınıf ilişkilerine yeterince yer vermediği yönündedir. Özellikle Robert Brenner, dünya-sistemi yaklaşımının kapitalizmin ortaya çıkışını ticaret genişlemesine bağlayan "neo-Smithçi" bir eğilim taşıdığını ileri sürmüştür. Brenner'e göre kapitalist üretim ilişkilerinin ortaya çıkışı, ticaret ağlarından ziyade Avrupa'daki sınıf mücadeleleri ve mülkiyet ilişkilerinin dönüşümüyle yakından bağlantılıdır (Brenner, 1977). Bu tartışma, dünya-sisteminin ekonomik ağları kadar üretim ilişkileri ve toplumsal mücadelelerin de analiz edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Frank ve Gills, 2003).
- *Karşılıklı Eleştiriler:* Bu farklılıklar, her bir yaklaşımın diğerine yönelik temel eleştirilerini besler. DSA taraftarları, BÇ'yi tikelcilikle, *ağaçlara bakarken ormanı görememekle* ve inceledikleri bölgeleri şekillendiren daha geniş sistemik güçlere karşı kör olmakla eleştirir

(Derluguian ve Harris, 2015). Onlara göre BÇ, küresel sömürü mekanizmalarını gizleyen ve statükoyu meşrulaştıran bir ideolojiye dönüşme riski taşır. Diğer taraftan, BÇ uzmanları ve diğer eleştirmenler, DSA'yı ekonomik indirgemecilik, işlevselcilik ve kültürel faktörleri (din, etnisite, kimlik) ihmal etmekle suçlar (Lee, 2010: 8-12) Onlara göre DSA, insanlık tarihinin zenginliğini ve karmaşıklığını, mekanik ve ruhsuz bir ekonomik modele indirger ve yerel faillerin direniş ve yaratıcılık kapasitesini göz ardı eder.

Bu karşıtlıklar, Çizelge 1'de daha sistematik bir şekilde özetlenmiştir.

Çizelge 1. Dünya-Sistem Analizi ve Bölge Çalışmalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi

Table 1. A Comparative Analysis of World-Systems Analysis and Area Studies

Kriter	Dünya-Sistem Analizi (DSA)	Bölge Çalışmaları (BÇ)
Analiz Birimi	Dünya-Sistemi (kapitalist dünya-ekonomisi)	Bölge, Ulus-Devlet, Kültürel Alan
Temel Metodoloji	Makro-tarihsel, yapısalcı, bütüncül	Disiplinlerarası, bağlamsal, yorumsamacı, nitel
Anahtar Kavramlar	Merkez, Çevre, Yarı-Çevre, *Longue Durée*, Eşitsiz Mübadele	Bağlam, Kültürel Özgüllük, Tarihsel Derinlik, Saha Çalışması
Entelektüel Etkiler	Annales Okulu (Braudel), Bağımlılık Okulu (Frank), Marx	Antropoloji, Tarih, Dilbilim, Beşeri Bilimler
Temel Eleştiriler	Ekonomik indirgemecilik, determinizm, kültürü ihmal etme	A-teorik, betimsel, tikelcilik, jeopolitik araçsallaştırma
Teoriyle İlişki	Evrensel, kapsayıcı bir "bilgi hareketi" iddiası	Genellikle teorileri test etme veya bağlama uygulama, "orta ölçekli" teori üretme

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur

Bu tablo, iki yaklaşımın sadece farklı sorular sormakla kalmayıp, sosyal gerçekliğin doğasına ilişkin temelden farklı varsayımlara dayandığını açıkça göstermektedir. Ancak bu diyalektik gerilim, birini diğerine tercih etmeyi gerektiren bir zayıflık değil, daha karmaşık ve çok katmanlı bir anlayışa ulaşmak için bir başlangıç noktasıdır.

Senteze doğru: Karşılaştırmalı Bölge Çalışmaları ve Makro-Mikro Bağlantısı

Dünya-Sistem Analizi'nin makro-yapısal çerçevesi ile Bölge Çalışmaları'nın mikro-bağlamsal derinliği arasındaki diyalektik gerilim olduğu söylenebilir. Ancak, bu gerilim, sosyal bilimlerdeki en temel zorluklardan birini, yani makro düzeydeki yapılar ile mikro düzeydeki eylemler arasındaki ilişkiyi anlama sorununu aşmak için bir fırsat sunar (Rodrigo, 2011). Bir sentez arayışı, bu iki ölçeği, birinin diğerine indirgenmediği, aksine birbirini karşılıklı olarak oluşturduğu bir analitik çerçevede birleştirmeyi amaçlamalıdır. Bu yöndeki çabalar, özellikle Karşılaştırmalı Bölge Çalışmaları (KBÇ) gibi metodolojik yeniliklerde somutlaşmaktadır.

Bu noktada karşılaştırmalı analiz yöntemi kritik bir rol oynamaktadır. Dünya-Sistem Analizi çoğu zaman küresel ölçekte genelleştirici açıklamalar üretirken, belirli ülkelerin sistem içindeki farklı stratejik davranışlarını yeterince açıklamakta zorlanabilmektedir. Bu nedenle karşılaştırmalı bölge çalışmaları yaklaşımı, benzer yapısal konumlara sahip ülkelerin farklı tarihsel ve kurumsal bağlamlar içinde nasıl farklı gelişim yolları izleyebildiğini ortaya koyma açısından önemli bir analitik araç sunmaktadır.

Bu makalede Türkiye ve Çin örneklerinin seçilmesi raslantısal değildir. Her iki ülke de dünya-sisteminde tarihsel olarak yarı-çevre konumunda yer almakla birlikte, küresel sistemle kurdukları ekonomik ve jeopolitik ilişkiler farklı stratejik yönelimler üretmiştir. Çin, güçlü devlet kapasitesi ve sanayi politikaları aracılığıyla yarı-çevre konumundan merkez ekonomilere yaklaşan bir dönüşüm süreci yaşarken; Türkiye daha dalgalı bir yarı-çevre hareketliliği sergilemiştir. Bu karşılaştırma, yarı-çevre kategorisinin sabit bir konum değil, tarihsel olarak değişebilen bir süreç olduğunu göstermektedir.

Makro-mikro bağlantısını kurmanın temel zorluğu, *bileşim yanılgısı* ve *indirgemecilik yanılgısı* gibi tuzaklardan kaçınmaktır (Gräbner-Radkowitsch ve Kapeller, 2024). Yani, bireysel eylemlerin toplamının basitçe toplumsal yapıyı oluşturduğunu varsaymak (bileşim yanılgısı) veya toplumsal yapıların bireysel davranışları tamamen belirlediğini düşünmek (indirgemecilik yanılgısı) hatalıdır. DSA, makro yapıyı (dünya-sistemi) sağlarken, BÇ mikro verileri (yerel gerçeklikler) sunar. Sentezin görevi, bu iki düzeyi anlamlı bir şekilde birbirine bağlamaktır. Bu, DSA'nın yapısal haritasını, devletlerin ve diğer aktörlerin içinde hareket ettiği bir bağlam veya ortam olarak kullanmakla başlar. Bu yapı, aktörlerin önündeki fırsatları ve kısıtlamaları tanımlar. Ardından, BÇ'nin araçları (derin tarihsel, kültürel ve politik analiz) bu yapısal konumların belirli aktörler (devletler, elitler, sosyal hareketler) tarafından nasıl deneyimlendiğini, yorumlandığını ve bu çerçevede nasıl manevra yapıldığını anlamak için kullanılır (Flint ve Dezzani, 2017).

Bu sentez arayışında, Karşılaştırmalı Bölge Çalışmaları (KBÇ) umut verici bir orta yol olarak ortaya çıkmaktadır. KBÇ, BÇ'nin bağlamsal hassasiyetini korurken, evrenselcilerin aradığı genelleştirilebilirliğe ulaşmayı hedefleyen bir metodolojidir (Ahram, 2011). Geleneksel BÇ genellikle tek bir bölge içindeki karşılaştırmalara odaklanırken, KBÇ, farklı bölgelerden (örneğin, Latin Amerika ve Güneydoğu Asya) vakaları karşılaştırarak orta ölçekli teoriler geliştirmeyi amaçlar (Köllner & Ahram, 2018). Bu yaklaşım, bölgeleri coğrafi veriler olarak değil, ortak tarihsel süreçler ve kurumsal yörüngeler tarafından şekillendirilen teorik temelli analitik kategoriler olarak ele alır (Ahram, 2011). Böylece, KBÇ, hem bölgelerin özgüllüğünü ciddiye alır hem de bu özgüllüklerin daha geniş, bölgeler arası örüntülerle nasıl ilişkili olduğunu araştırır.

Bu sentezlenmiş yaklaşımın temelinde, metodolojik dogmatizmin reddi yatar. DSA-BÇ tartışması, genellikle ya makro-yapısal analiz ya da derinlemesine bağlamsal analiz arasında bir seçim yapılması gerektiği şeklinde çerçevelenir. Oysa KBÇ gibi sentezci yaklaşımlar, bu ikiliğin kendisini reddeder (Ahram, 2011). Bu, araştırma yönteminin seçiminin, *a priori* bir paradigmaya bağlılıktan ziyade, araştırma sorusu tarafından yönlendirilmesi

gerektiği anlamına gelen daha pragmatik ve esnek bir sosyal bilim anlayışını ima eder. Bir araştırmacı, küresel eşitsizlikle ilgili büyük ölçekli bir soruyu çerçevelemek için DSA'yı kullanabilir; ardından bu yapısal baskılara iki farklı yarı-çevre ülkesinin (örneğin, Türkiye ve Brezilya) neden farklı tepkiler verdiğini karşılaştırmak için KBÇ metodolojisini uygulayabilir ve son olarak, bu tepkilerin neden farklılaştığını, bu ülkelerin özgün siyasi kültürlerine ve tarihsel yörüngelerine dayanarak açıklamak için derinlemesine BÇ tarzı bir analiz yapabilir.

Dolayısıyla, amaç, her şeyi açıklayan tek bir büyük Büyük Teori yaratmak değildir. Amaç, makro ve mikro perspektiflerin, daha incelikli ve çok ölçekli açıklamalar oluşturmaktır. Bu bağlamda kullanılan tek bir analitik araç seti tamamlayıcı araçlar olarak görüldüğü için metodolojik çoğulculuğu teşvik etmektir. Bu yaklaşım, DSA'nın yapısal içgörülerini BÇ'nin ampirik zenginliğiyle birleştirerek, her iki alanın da sınırlarını aşan daha güçlü bir analitik çerçeve sunma potansiyeline sahiptir.

Çizelge 2. DSA ve BÇ Sentezinde Karşılaştırmalı Bölge Çalışmaları (KBÇ) Modeli
Table 2. The Comparative Area Studies (CAS) Model in the Synthesis of World-Systems Analysis and Area Studies

Analiz Düzeyi	Teorik Çerçeve	Temel Unsurlar	Araştırmadaki İşlevi
Makro-Yapı	Dünya-Sistem Analizi	Küresel iş bölümü, eşitsiz mübadele, merkez-yarı-çevre-çevre yapısı	Küresel sistemin yapısal kısıtlamalarını ve fırsatlarını analiz ederek devletlerin uluslararası konumlarını açıklamak
Sentez Düzlemi	Karşılaştırmalı Bölge Çalışmaları	İkincil veriler, makro-tarihsel kayıtlar, karşılaştırmalı vaka analizleri	Benzer yapısal konumlara sahip aktörlerin (örneğin yarı-çevre devletlerin) farklı kalkınma ve jeopolitik yörüngelerini karşılaştırmak
Mikro-Bağlam	Bölge Çalışmaları	Devlet kapasitesi, kurumsal dönüşüm, jeopolitik dinamikler	Devletlerin stratejik manevralarını, politika tercihlerini ve bölgesel bağlamın etkilerini incelemek

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

Bu sentez, yapısal determinizm ile yerel tikelcilik arasındaki metodolojik gerilimi aşmak için tasarlanmıştır. Mülakat, anket veya katılımcı gözlem gibi birincil mikro-saha çalışmalarının uygulanmadığı makro-tarihsel araştırmalarda, analiz birimlerini birbirine bağlayacak en güçlü araç sağlam bir karşılaştırmalı metodolojidir. KBÇ, tam da bu noktada devreye girerek, literatürdeki mevcut tarihsel metinlerin, ekonomik verilerin ve diplomatik stratejilerin (ikincil veriler) sistematik olarak karşılaştırılabileceği bir zemin sunar. Çizelge 2'de görüldüğü üzere, DSA'nın sunduğu küresel eşitsizlik haritası analizde bağımsız ve mutlak bir değişken olarak değil, devletlerin "stratejik hamlelerini" gerçekleştirdiği bir oyun alanı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Böyle bir metodolojik kurgu, tümdengelim (teoriden vakaya) veya tümevarım (vakadan teoriye) gibi tek yönlü analiz biçimlerini reddederek diyalektik bir nedensellik meydana getirir. Örneğin, Çin ve Türkiye'nin kapitalist dünya-ekonomisine eklemleme süreçleri incelenirken, araştırmanın odağı yalnızca bu ülkelerin maruz kaldığı dışsal sistemik baskılar değildir. Aynı zamanda bu yapısal konumların, her iki ülkenin özgün devlet kapasitesi, tarihsel mirası ve kurumsal esnekliği aracılığıyla nasıl yeniden yorumlandığı ve şekillendirildiği incelenir. Dolayısıyla bu makalede benimsenen KBÇ metodolojisi, salt teorik bir modelin ampirik testinden ziyade, dünya-sistemindeki hiyerarşinin bizzat bölgelerin eylemleriyle nasıl sürekli olarak yeniden yazıldığını gösteren dinamik bir analiz çerçevesi işlevi görmektedir.

Kategorilerin Yeniden Değerlendirilmesi I: Türkiye Örneğinde Yarı-Çevre

Sentezlenmiş analitik çerçevenin gücünü test etmek için, Dünya-Sistem Analizi'nin en dinamik ve aynı zamanda en muğlak kategorisi olan yarı-çevreyi Türkiye örneği üzerinden yeniden değerlendirmek aydınlatıcıdır. Türkiye, bu kategorinin içerdiği çelişkileri, stratejik manevra alanlarını ve dinamik değişimi somutlaştıran arketipik bir vaka sunar. Türkiye'nin konumu, yarı-çevrenin statik bir pozisyon olmadığını, aksine ancak yapısal analiz ile derin bölgesel bilginin birleştirilmesiyle anlaşılabilecek yoğun bir çelişki ve mücadele alanı olduğunu göstermektedir.

DSA perspektifinden bakıldığında, Türkiye klasik bir yarı-çevre devletinin tüm özelliklerini sergiler. Sanayileşmiş, önemli bir ekonomik ve askeri güce sahip olmasına rağmen, küresel kuralları belirleyen bir merkez ülke değildir (Arnold ve Naseemullah, 2024). Coğrafi olarak merkez (Avrupa) ile çevre (Orta Doğu, Kafkaslar, Afrika) arasında bir köprü konumundadır (Shaw, 1979: 343-352). Küresel iş bölümü içinde, hem sömüren hem de sömürülen ikili bir rol oynar: Avrupa için düşük maliyetli bir üretim platformu olarak merkezin sermaye birikimine hizmet ederken, aynı zamanda kendi çevresindeki daha az gelişmiş pazarlarda (Balkanlar, Orta Asya, Afrika) ekonomik ve politik nüfuz kurmaya çalışır. Bu yapısal konum, Türkiye'nin ekonomisini, özellikle Avrupa pazarlarına olan bağımlılığı nedeniyle, dış şoklara ve dalgalanmalara karşı son derece kırılgan hale getirmiştir. 1980'lerden itibaren benimsenen ihracata dayalı sanayileşme modeli, Türkiye'yi Avrupa'daki ekonomik durgunluklara ve sık sık yaşanan kur krizlerine maruz bırakmıştır (Arnold ve Naseemullah, 2024; Babones, 2005). Bu, yarı-çevre konumunun dayattığı yapısal kısıtlamaların açık bir göstergesidir. Ancak hikâye burada bitmemektedir. Bölge Çalışmaları'nın merceği devreye girdiğinde, Türkiye'nin bu yapısal baskılara karşı pasif bir kurban olmadığı, aksine aktif bir fail olarak sürekli *stratejik manevralar* yaptığı görülür. Özellikle 2000'li yılların ortalarından itibaren Türk dış ve ekonomi politikası, bu yapısal bağımlılıkları yönetmek ve aşmak için bilinçli bir çaba sergilemiştir. Bu çaba, birbiriyle çelişkili görünen iki stratejinin aynı anda izlenmesiyle karakterize edilir: Batı ile neoliberal ekonomik entegrasyonu sürdürürken, aynı zamanda Doğu ve

Güney'e yönelik neomerkantilist bir çeşitlendirme politikası gütmek (Arnold ve Naseemullah, 2024). Türk şirketleri ve devleti, bir yandan Avrupa pazarlarına erişimi korumaya çalışırken, diğer yandan Orta Doğu, eski Sovyet coğrafyası ve Afrika'da yeni pazarlar ve yatırım alanları açmak için yoğun bir faaliyet içine girmiştir. Bu, yapısal olarak belirlenmiş bir sonuç değil, Türkiye'nin tarihsel deneyimleri, siyasi elitlerinin tercihleri ve bölgesel güç algısı tarafından şekillendirilen bilinçli bir politik tercihtir.

Türkiye'nin NATO içindeki konumu, yarı-çevre statüsünün jeopolitik çelişkilerini en net şekilde ortaya koyan alandır. Türkiye, ittifakın ikinci en büyük ordusuna sahip, güney kanadının askerî açıdan vazgeçilmez bir parçasıdır; bu, merkez benzeri bir işlevdir (International Monetary Fund, 2024) Ancak aynı zamanda, stratejik karar alma süreçlerinde marjinalleştirilmiş, orantısız riskler üstlenmesine rağmen ittifak doktrinini şekillendirmede eşdeğer bir söze sahip olmayan bir ülke konumundadır; bu da çevre benzeri bir deneyimdir. Ankara'nın, ittifakın temel çıkarlarına aykırı olarak Rusya'dan S-400 füze savunma sistemlerini satın alması, bu çelişkili konumdan kaynaklanan bir *stratejik özerklik* arayışının veya merkezin dayatmalarına karşı bir manevranın en somut örneğidir.

Sonuç olarak, Türkiye vakası, yarı-çevre kategorisinin ancak dinamik ve ilişkisel bir süreç olarak anlaşıldığında analitik değer taşıdığını göstermektedir. Bu kategori, bir devletin aynı anda hem merkez (bölgesel güç projeksiyonu, gelişmiş savunma sanayii) hem de çevre (ekonomik bağımlılık, siyasi marjinalleşme) özelliklerini nasıl sergileyebildiğini açıklamak için bir alan sunar. Bu kategori, sabit ve değişmez bir ekonomik sınıflandırma olarak değil, küresel işbölümünün tarihsel olarak dönüşen ilişkisel bir konumu olarak anlaşılmalıdır. Dünya-sisteminde yarı-çevre, belirli bir coğrafyaya veya ekonomik profile indirgenebilecek statik bir kategori değildir; aksine küresel kapitalizmin yapısal dinamikleri ile devletlerin stratejik tercihlerinin kesişiminde sürekli yeniden üretilen bir konumsallığı ifade eder. Kategorinin kendisi, Bölge Çalışmalarının sağladığı derin bağlamsal analizle canlandırılmadıkça, bu karmaşıklığı yakalamakta yetersiz kalır.

Kategorilerin Yeniden Değerlendirilmesi II: Çin'in Yükselişi ve Hiyerarşinin Geleceği

Çin'in dünya-sistem içindeki yükselişi bazı yorumlarda Dünya-Sistem Analizi için teorik bir "anomali" olarak sunulmaktadır. Ancak bu yorum, Wallerstein'ın teorik çerçevesinin önemli bir boyutunu göz ardı etme riskini taşımaktadır. Wallerstein, yarı-çevre kategorisini yalnızca sistem içindeki bir tampon bölge olarak değil, aynı zamanda yukarı ve aşağı yönlü hareketliliğin mümkün olduğu dinamik bir konumsallık olarak tanımlamaktadır (Wallerstein, 1974). Bu bağlamda Çin'in yükselişi, dünya-sisteminin mantığını bozan istisnai bir gelişme olarak değil, yarı-çevrenin belirli tarihsel koşullar altında merkez konumuna doğru hareket edebilme kapasitesinin güçlü bir örneği olarak da yorumlanabilir. Dolayısıyla Çin'in dönüşümü, Dünya-Sistem Analizine rağmen gerçekleşen bir gelişme olarak değil, teorinin kendi içsel dinamikleri içerisinde açıklanması gereken tarihsel bir süreç olarak ele alınmalıdır. (Amako, 2017: 4-23).

Bağımlılık Okulu ve DSA'nın ilk formülasyonları, çevreden merkeze doğru bir geçişin neredeyse imkânsız olduğunu öne sürerken, Çin bu teorik beklentiyi boşa çıkarmıştır. Bir zamanlar Batı sömürgeciliği ve iç savaşlarla harap olmuş bir çevre ülkesi olan Çin, bugün sistemin merkezine meydan okuyan bir *yarı-merkez (quasi-center)* veya yeni bir merkez gücü konumuna gelmiştir (Au, 2019). Bu olağanüstü dönüşüm, hem dünya-sisteminin sunduğu yapısal fırsatların hem de Çin devletinin eşsiz failliğinin bir ürünüdür.

Çin'in çevre statüsünden çıkmasının arkasındaki temel itici güç, ucuz işgücü sömürüsünden yüksek teknoloji üretimine geçen tarihsel hızıdır. Bu durum salt teorik bir çıkarım değil, küresel üretim ağlarındaki somut pay değişimiyle kanıtlanmaktadır:

Çizelge 3. Çin'in Küresel İmalat ve İhracat Kapasitesindeki Evrimi (Güncel Veriler)
Table 3. The Evolution of China's Global Manufacturing and Export Capacity (Latest Data)

Gösterge	Dönem / Yıl	Veri Özeti ve Küresel Konum
Küresel İmalat Çıktısı	2023	4.66 Trilyon ABD Doları (Açık ara Dünya 1.si) (World Bank, 2024a)
İmalat Sektörünün GSYH Payı	2024	GSYH'nin yaklaşık %36.5'i (World Bank, 2025)
Yüksek Teknoloji İhracatı	2023	Toplam mamul mal ihracatının %26.57'si (United Nations, 2024)

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

1980'lerden itibaren küresel kapitalizme açıldığında, Maoist dönemin mirası olan güçlü ve merkeziyetçi devlet aygıtı ile kırsal kesimden kentlere yönlendirilen neredeyse sınırsız ve ucuz işgücü arzı, Çin'in küresel meta zincirlerinin en alt basamaklarına hızla eklemlenmesini ve muazzam bir sermaye birikimi sağlamasını mümkün kılmıştır. BÇ'nin vurguladığı gibi, yerel politik seçimler kritik bir rol oynamıştır. ÇKP, modernleşmeyi ulusal bir beka meselesi olarak görmüş, teknolojide sıçramalı ilerlemeler kaydetmek için bilinçli politikalar izlemiş ve sermaye birikimini devletin stratejik hedefleri doğrultusunda yönlendirmiştir. Çizelge 3'deki %26.57'lik (United Nations, 2024) yüksek teknoloji ihracat payı, bu devlet destekli modernleşme stratejisinin küresel iş bölümündeki hiyerarşiyi nasıl yukarı yönlü zorladığını göstermektedir.

Yapısal açıdan bakıldığında, Çin, dünya-ekonomisine entegre olurken kendine özgü avantajlardan yararlanmıştır. Soğuk Savaş döneminde bile, sömürge dönemi mirasları olan Hong Kong ve Makao ile ABD himayesindeki Tayvan, Çin'i dünya ekonomisine bağlayan can damarları işlevi görmüştür. 1980'lerden itibaren küresel kapitalizme açıldığında, Leon Troçki'nin *tarihsel geri kalmışlığın ayrıcalığı* olarak adlandırdığı durumdan faydalanmıştır. Maoist dönemin mirası olan güçlü ve merkeziyetçi devlet aygıtı ile kırsal kesimden kentlere yönlendirilen neredeyse sınırsız ve ucuz işgücü arzı, Çin'in küresel meta zincirlerinin en alt basamaklarına hızla eklemlenmesini ve muazzam bir sermaye birikimi sağlamasını mümkün kılmıştır (Au, 2019). Bu, Çin'in mevcut sistemin kuralları içinde oynayarak yükseldiğini göstermektedir. Ancak bu yapısal fırsatlar, Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) yönlendirdiği olağanüstü devlet failliği olmadan anlamsız kalırdı. BÇ'nin vurguladığı gibi, yerel politik seçimler

kritik bir rol oynamıştır. ÇKP, modernleşmeyi ulusal bir beka meselesi olarak görmüş, teknolojide sıçramalı ilerlemeler kaydetmek için bilinçli politikalar izlemiş ve sermaye birikimini devletin stratejik hedefleri doğrultusunda yönlendirmiştir (Au, 2019). Bu, basitçe küresel pazarın taleplerine pasif bir yanıt değil, dünya-sistemindeki konumunu aktif olarak dönüştürmeye yönelik uzun vadeli bir projedir.

Çin'in bu projesinin en somut ifadesi, 2013'te başlatılan Kuşak ve Yol Girişimi'dir (KYG). KYG, basit bir altyapı projesinin çok ötesinde, küresel iş bölümünü yeniden yapılandırmaya yönelik dünya-sistemik ölçekte bir stratejidir (Rolland, 2019; Latvian Institute of International Affairs, 2016). DSA perspektifinden, KYG, Çin'in kendisini yeni bir merkez olarak kurma ve kendi çevresini yaratma girişimi olarak okunabilir. Girişim, Çin firmaları için yeni pazarlar açmakta, hammadde ve kaynaklara erişimi güvence altına almakta ve katılımcı ülkeleri altyapı kredileri yoluyla kendisine bağımlı hale getirmektedir (borç tuzağı diplomasisi eleştirisi bu noktada ortaya çıkar) (China Power Team, 2024). Bu, klasik merkez-çevre sömürü mekanizmalarının yeni bir coğrafyada yeniden üretilmesidir. Ancak Çin, KYG'yi tüm dünyaya ait, ortak bir geleceği paylaşan bir topluluk inşa etmeye yönelik, mevcut düzenin sömürücü mantığına bir alternatif olarak sunmaktadır (The State Council Information Office of the People's Republic of China, 2023). Gelişmekte olan ülkelere, Batılı merkezlerin sunmadığı veya sunmakta isteksiz olduğu altyapı ve finansman olanakları sağlamaktadır (Jiang, 2024; Wan, 2015). Bu durum, Çin'in yükselişinin basit bir hegemonya değişimi mi (yani, ABD'nin yerini alan yeni bir merkez mi) yoksa sistemin mantığını değiştirebilecek potansiyel bir alternatif mi olduğu sorusunu karmaşıklaştırmaktadır.

Çizelge 4. Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) Kapsamındaki Çin Yatırımları

Table 4. Chinese Investments under the Belt and Road Initiative (BRI)

Dönem	**Toplam Hacim (Milyar ABD Doları)**	**Öne Çıkan Eğilimler**
2013- 2023 (Kümülatif)	> 1,000 Milyar $ (1 Trilyon$) (Nedopil, 2024)	Altyapı, enerji, ulaşım ve boru hatları alanında tüm kıtalara yayılan 200'den fazla anlaşma.
2022 (Yıllık)	74.5 Milyar $ (Nedopil, 2024)	Pandemi sonrası toparlanma süreci.
2023 (Yıllık)	92.4 Milyar $ (Nedopil, 2024)	212 anlaşma ile %18'lik bir hacim artışı.
2024 (Yıllık Tahmin)	121.8 Milyar $ (Nedopil, 2025)	Artan enerji yatırımları ve doğrudan sermaye sahipliği arayışı.

Kaynak: Tablo yazar tarafından oluşturulmuştur.

DSA perspektifinden, KYG kapsamındaki bu 1 Trilyon doları aşan devasa bütçe akışı, Çin'in kendisini yeni bir merkez olarak kurma ve kendi çevresini yaratma girişimi olarak okunabilir. Girişim, Çin firmaları için yeni pazarlar açmakta, hammadde ve kaynaklara erişimi güvence altına almakta ve katılımcı ülkeleri altyapı kredileri yoluyla kendisine bağımlı hale getirmektedir. Bu, klasik merkez-çevre sömürü mekanizmalarının yeni bir coğrafyada yeniden üretilmesidir. Ancak Çin, KYG'yi tüm dünyaya ait, ortak bir geleceği paylaşan bir topluluk inşa etmeye yönelik, mevcut düzenin sömürücü mantığına bir alternatif olarak sunmaktadır.

Şu anki konumuyla Çin, karmaşık bir yarı-merkez veya son derece güçlü bir yarı-çevre rolü oynamaktadır. Çünkü bir yandan kendi çevresinden (Çizelge 2'de görülen yatırımlar aracılığıyla Afrika, Güneydoğu Asya) artı değer çekerken, diğer yandan teknoloji ve finans alanlarında hala Batılı merkezlere önemli ölçüde artı değer aktarmaktadır (Cheng ve Zhai, 2021: 8-23). Ayrıca, Çin'in kendi içindeki sahil bölgeleri ile iç kesimler arasındaki büyük eşitsizlik, küresel merkez-çevre dinamiğinin ulusal ölçekte bir yansımasıdır (Alpermann, 2023). Çin vakası, DSA'nın hiyerarşik kategorilerinin, devlet failliğinin ve tarihsel bağlamın dönüştürücü gücünü içerecek şekilde esnetilmesi ve yeniden düşünülmesi gerektiğini açıkça göstermektedir.

Kategorilerin Yeniden Değerlendirilmesi III: Yarı-Çevrede İki Farklı Yörüngenin Karşılaştırmalı Analizi (Türkiye ve Çin)

Türkiye ve Çin örneklerinin birlikte ele alınması, yarı-çevre kategorisinin sabit ve coğrafi bir kader olmadığını; aksine devlet failliğinin ve stratejik manevraların küresel hiyerarşideki konumları nasıl dönüştürebildiğini göstermesi açısından kritik bir karşılaştırma sunmaktadır. Her iki ülke de tarihsel olarak dünya-sisteminde yarı-çevre konumunda yer almış olmakla birlikte, küresel kapitalizmle kurdukları jeopolitik ve ekonomik ilişkiler sonucunda oldukça farklı gelişim yolları izlemişlerdir.

Bu iki vaka arasındaki en belirgin ortak nokta, yapısal konumun dayattığı kısıtlamalara karşı sergilenen aktif devlet failliğidir. Hem Türkiye hem de Çin, basitçe merkezin kurallarına tabi olan pasif aktörler olmak yerine, dünya-sistemi içindeki konumlarını kendi lehlerine çevirmeye çalışan stratejik yönelimler üretmişlerdir. Örneğin Türkiye, Batı ile neoliberal ekonomik entegrasyonunu sürdürürken, eşzamanlı olarak Orta Doğu ve Afrika gibi kendi çevresindeki pazarlara yönelik neo-merkantilist bir çeşitlendirme politikası gütmektedir. Çin ise güçlü devlet kapasitesini ve sanayi politikalarını kullanarak sistemin kuralları içinde oynamış, ancak en nihayetinde bu kuralları yumuşatarak merkeze doğru bir yürüyüş başlatmıştır.

Ancak, bu ortak "stratejik manevra" zeminine rağmen, iki ülkenin yörüngeleri belirgin farklılıklar taşır. Bu farklılıklar üç ana eksende toplanabilir:

Ekonomik Dönüşümün Derinliği: Türkiye'nin yarı-çevre konumu daha dalgalı ve çelişkili bir yol izler. İhracata dayalı sanayileşme modeli, Türkiye'yi Avrupa pazarlarına bağımlı ve dışarıya karşı oldukça kırılgan bir pozisyonda tutmaya devam etmektedir. Buna karşılık Çin, önemli bir ivmeyle ucuz işgücüne dayalı çevre statüsünden yüksek teknoloji ihraç eden bir yarı-merkez konumuna gelmiştir. Çin'in sermaye birikimini stratejik teknolojik ilerlemelere kanalize edebilmesi, onu klasik bir yarı-çevreden ayırmaktadır.

Jeopolitik Otonomi ve Sistemik Meydan Okuma: Türkiye, bölgesel bir güç projeksiyonu sergilemesine ve (S-400 örneğinde olduğu gibi) stratejik özerklik arayışlarına girmesine rağmen NATO gibi merkez odaklı askeri ve politik yapıların marjinalleştirilmiş bir parçası olarak kalmaya devam etmektedir. Çin ise Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) aracılığıyla sadece mevcut sistemde yükselmekle kalmamakta, altyapı kredileri ve devasa yatırımlar yoluyla Afrika ve Güneydoğu Asya'da kendi

çevresini inşa ederek küresel iş bölümünü yeniden yapılandırmaktadır. Çin'in stratejisi, sisteme uyum sağlamaktan ziyade sisteme alternatif yeni bir merkez kurma potansiyeli taşımaktadır.

Makro-Mikro Sentezinin Rolü: Türkiye örneği, yarı-çevrenin çelişkilerini (ekonomik bağımlılık ve bölgesel güç iddiaları) anlamak için BÇ'nin derinlemesine politik ve kültürel analizinin ne kadar zorunlu olduğunu kanıtlar. Çin örneği ise, DSA'nın merkez-çevre hiyerarşisinin sınırlarını zorlamakta ve makro-yapıların yerel politik kararlar (ÇKP'nin bekâ stratejileri) olmadan anlaşılamayacağını göstermektedir.

Sonuç olarak bu karşılaştırma, Karşılaştırmalı Bölge Çalışmalarının (KBÇ) gücünü teyit etmektedir. Benzer yapısal konumlardan yola çıkan aktörlerin, yerel tarihsel mirasları ve kurumsal kapasiteleri farklılaştığında, dünya-sisteminde nasıl tamamen farklı statülere (Türkiye'nin dalgalı dengesi karşısında Çin'in merkeze yürüyüşü) evrilebildikleri, ancak DSA ile BÇ'nin bir arada kullanılmasıyla açıklanabilir.

Sonuç

Bu çalışma, Dünya-Sistem Analizi (DSA) ile Bölge Çalışmaları (BÇ) arasındaki epistemolojik ve metodolojik tartışmaların aşılmaz bir karşıtlık değil, küresel sistemi analiz etmek için kullanılması gereken tamamlayıcı bir diyalektik olduğunu ortaya koymuştur. Dünya-sisteminin makro-yapısal dinamikleri ile yerel bağlamların mikro düzeydeki eylemlilik kapasiteleri birleştirildiğinde, küresel iş bölümünün ve hiyerarşik yapıların çok daha kapsamlı ve nedensel bir açıklamasına ulaşılmaktadır.

Kuramsal açıdan makale, DSA'nın merkez, çevre ve yarı-çevre kategorilerinin evrensel açıklayıcılığını kabul etmekle birlikte, BÇ'nin sunduğu bağlamsal derinlik olmadan bu kategorilerin ekonomik determinizme kayma riski taşıdığını savunmuştur. Yalnızca makro-yapısal kısıtlamalara odaklanmak, devletlerin ve yerel elitlerin dönüştürücü rolünü (failliğini) dışarıda bırakmaktadır. Bu bağlamda yerel dinamiklere odaklanmak ise bu dinamikleri belirleyen küresel sömürü ve artı-değer aktarım mekanizmalarını görünmez kılmaktadır. Bu ikilemin çözümü, her iki yaklaşımın metodolojik araçlarını Karşılaştırmalı Bölge Çalışmaları (KBÇ) ekseninde harmanlayan çok-ölçekli bir perspektif benimsemektir.

Araştırma kapsamında incelenen Türkiye ve Çin vakaları, bu sentezin ampirik ve kavramsal değerini test etmek amacıyla ele alınmıştır. Bu analiz, yarı-çevre ve çevre kategorilerinin durağan coğrafi kaderler olmadığını; devlet failliği ile makro-yapısal fırsatların kesişiminde sürekli yeniden müzakere edilen ilişkisel süreçler olduğunu teyit etmiştir. Türkiye'nin yarı-çevre içerisindeki çelişkili konumu ve merkez-çevre arasında kurmaya çalıştığı pragmatik denge, yapısal bağımlılığa karşı geliştirilen bir stratejik manevra olarak belirginleşirken; Çin'in Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) ve devlet destekli teknolojik ivmesi aracılığıyla "yarı-merkez" statüsüne doğru ilerleyişi, devlet yönlendirmeli sermaye birikiminin küresel hiyerarşiyi derinden sarsma potansiyelini ampirik olarak kanıtlamaktadır.

Sonuç itibarıyla, uluslararası politik ekonomi ve tarihsel sosyoloji araştırmalarının evrensel-tikel veya yapı-fail ikiliklerini aşacak, sınırları daha net çizilmiş analitik modellere yönelmesi gerekmektedir. Immanuel Wallerstein'ın teorik mimarisini, Bölge Çalışmalarının sunduğu tarihsel, kültürel ve kurumsal verilerle eklemlemek; değişen dünya-sistemini yorumlamak adına normatif öngörülerden ziyade ampirik temellere dayanan, analitik gücü yüksek bir perspektif sunmaktadır. Gelecek araştırmaların temel amacı, bu ilişkisel süreçleri tüm yapısal çelişkileriyle analiz edebilecek teorik esnekliği ve kavramsal kesinliği eşzamanlı olarak sağlamak olmalıdır.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.
Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Kurul İzni: Makale etik kurul izni gerektirmemektedir.
Yapay Zeka Kullanım Beyanı: Yapay zeka aracı imla, noktalama ve yazım hatasının giderilmesi için kullanılmıştır. Claude yapay zeka aracıyla düzeltme yapılmıştır.

Kaynakça

Ahiakpor, James C. W. (1985). The Success and Failure of Dependency Theory: The Experience of Ghana. *International Organization. 39* (3), 535–552.

Ahram, A. I. (2011). The theory and method of comparative area studies. *Qualitative Research*, *11*(1), 69–90. https://doi.org/10.1177/1468794110385297

Alpermann, B. (2023). China's peripheries: The cases of Tibet and Xinjiang. *Open Research Europe*, *3*, 86. https://doi.org/10.12688/openreseurope.16039.1

Amako, S. (2017). Methods for area studies and contemporary China study. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, *6*(1), 2–28. https://doi.org/10.1080/24761028.2017.1312753

Arnold, C., & Naseemullah, A. (2024). Seeking autonomy in the semi-periphery: Neomercantilism and diversification in Turkey. *Studies in Comparative International Development*, *59*, 665–689. https://doi.org/10.1007/s12116-024-09435-1

Arrighi, G. (1998). Capitalism and the modern world-system: Rethinking the nondebates of the 1970s. *Review (Fernand Braudel Center), 21*(1), 113–129.

Au, L. Y. (2019, Bahar). China's rise as a world power. *International Socialist Review*, (112). https://isreview.org/issue/112/chinas-rise-world-power/index.html (Erişim Tarihi: 16.02.2025).

Aurell i Cardona, J. (2006). Autobiographical texts as historiographical sources: Rereading Fernand Braudel and Annie Kriegel. *Biography*, *29*(3), 425–445.

Babones, S. J. (2005). The country-level income structure of the world-economy. *Journal of World-Systems Research*, *11*, 29–55. https://doi.org/10.5195/jwsr.2005.393

Barfield, T. (Ed.). (1998). *The dictionary of anthropology*: Wiley-Blackwell.

Bintliff, J. L. (Ed.). (1991). *The Annales school and archaeology*: Leicester University Press.

Brenner, R. (1977). The origins of capitalist development: A critique of neo-Smithian Marxism. *New Left Review, 104*, 25–92.

Burguière, A. (2006). *L'École des Annales: Une histoire intellectuelle*: Odile Jacob.

Calhoun, C. (2017). Integrating the social sciences: Area studies, quantitative methods, and problem-oriented research. R. Frodeman, J. T. Klein, & R. C. S. Audet (Ed.), *The Oxford handbook of interdisciplinarity* (2. bs.) içinde. Oxford University Press. https://calhoun.faculty.asu.edu/sites/g/files/litvpz3321/files/publications/articles/chapter_7_revised4.pdf (Erişim Tarihi: 03.03.2025).

Carrard, P. (1988). Figuring France: The numbers and tropes of Fernand Braudel. *Diacritics*, *18*(3), 2–19. https://doi.org/10.2307/465051

Carrard, P. (1992). *Poetics of the new history: French historical discourse from Braudel to Chartier*: Johns Hopkins University Press.

Chansa-Ngavej, V., & Lee, K. Y. (2017). Does area studies need theory? Revisiting the debate on the future of area studies. *The Korean Journal of International Studies*, *15*(1), 85–101. https://doi.org/10.14731/kjis.2017.04.15.1.85

Chansa-Ngavej, V., & Lee, K. Y. (2017). Does area studies need theory? Revisiting the debate on the future of area studies. *The Korean Journal of International Studies*, *15*(1), 85–101.

Chase-Dunn, C., & Hall, T. D. (1997). *Rise and demise: Comparing world-systems*. Westview Press.

Chase-Dunn, C., Kawano, Y., & Brewer, B. D. (2000). Trade globalization since 1795: Waves of integration in the world-system. *American Sociological Review*, *65*(1), 77–95. https://doi.org/10.2307/2657290

Cheng, E., & Zhai, C. (2021). China as a "quasi-center" in the world economic system: Developing a new "center–quasi-center–semi-periphery–periphery" theory. *World Review of Political Economy*, *12*(1), 4–26. https://doi.org/10.13169/worlrevipoliecon.12.1.0004

China Power Team. (2024, 11 Ekim). *How is the Belt and Road Initiative advancing China's interests?*. China Power. https://chinapower.csis.org/china-belt-and-road-initiative/ (Erişim Tarihi: 18.06.2025).

Clark, S. (Ed.). (1999). *The Annales school: Critical assessments* (Vols. 1–4). Routledge.

Crifò, G. (1981). Scuola delle Annales e storia del diritto: La situazione italiana. *Mélanges de l'École française de Rome: Antiquité*, *93*(1), 483–494. https://www.persee.fr/doc/mefr_0223-5102_1981_num_93_1_1281 (Erişim Tarihi: 25.04.2025).

Derluguian, G., & Harris, K. (2015, 29 Haziran). World-systems analysis. *Oxford Bibliographies in Sociology*. https://doi.org/10.1093/obo/9780199756384-0066

Dewald, J. (2006). *Lost worlds: The emergence of French social history, 1815–1970*: Pennsylvania State University Press.

Dosse, F. (1994). *New history in France: The triumph of the Annales* (P. V. Conroy, Jr., Trans.). University of Illinois Press. (Original work published 1987).

Elwell, F. W. (2006). *Macrosociology: Four modern theorists*: Paradigm Publishers.

Elwell, F. W. (2009). *Macrosociology: The study of sociocultural systems*: Edwin Mellen Press.

Elwell, F. W. (2013). *Sociocultural systems: Principles of structure and change*: Athabasca University Press.

Ferraro, V. (1996, Temmuz). *Dependency theory: An introduction*. Mount Holyoke College. https://resources.saylor.org/wwwresources/archived/site/wp-content/uploads/2011/08/HIST363-1.3.2-Dependency-Theory.pdf (Erişim Tarihi: 19.09.2025).

Fink, C. (1989). *Marc Bloch: A life in history*: Cambridge University Press.

Flint, C. (2017, 22 Aralık). Geographic perspectives on world-systems theory. *Oxford Research Encyclopedia of International Studies*. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190846626.013.196

Flint, C., & Dezzani, R. (2017, 24 Mayıs). Defining and operationalizing context through a structural political geography for international relations. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press. https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.534.

Forster, R. (1978). Achievements of the Annales School. *The Journal of Economic History*, *38*(1), 58–76. https://doi.org/10.1017/s0022050700083395

Frank, A. G., & Gills, B. K. (2003). *Dünya sistemi: Beş yüzyıllık mı, beş binyıllık mı?* (E. Ayhan, Çev.). İmge Kitabevi.

Friedman, S. W. (1996). *Marc Bloch, sociology and geography: Encountering changing disciplines*: Cambridge University Press.

Gräbner-Radkowitsch, C., & Kapeller, J. (2024). *The micro macro link in heterodox economics* (ICAE Working Paper Series No. 153). Institute for Comprehensive Analysis of the Economy, Johannes Kepler University Linz. https://www.jku.at/fileadmin/gruppen/108/ICAE_Working_Papers/wp153.pdf (Erişim Tarihi: 16.02.2025).

Harris, O. (2004). Braudel: Historical time and the horror of discontinuity. *History Workshop Journal*, (57), 161–174. https://doi.org/10.1093/hwj/57.1.161

Herubel, J.-P. V. M. (2004). Historiography's horizon and imperative: Febvrian Annales legacy and library history as cultural history. *Libraries & Culture*, *39*(3), 293–312. https://doi.org/10.1353/lac.2004.0044

Hexter, J. H. (1972). Fernand Braudel and the Monde Braudellien. *Journal of Modern History*, *44*(4), 480–539. https://doi.org/10.1086/240960

Hufton, O. (1986). Fernand Braudel. *Past & Present*, (112), 208–213. https://doi.org/10.1093/past/112.1.208

Hunt, L. (1986). French history in the last twenty years: The rise and fall of the Annales paradigm. *Journal of Contemporary History*, *21*(2), 209–224. https://doi.org/10.1177/002200948602100202

Huppert, G. (1982). Lucien Febvre and Marc Bloch: The creation of the Annales. *The French Review*, *55*(4), 510–513. [suspicious link removed]

Iggers, G. G. (1997). *Historiography in the twentieth century: From scientific objectivity to the postmodern challenge*: Wesleyan University Press.

International Monetary Fund. (2024, Nisan). *World Economic Outlook Database: Groups and aggregates information*. https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2024/April/groups-and-aggregates (Erişim Tarihi: 17.02.2025).

James, P. (1997). Postdependency? The Third World in an era of globalism and late-capitalism. *Alternatives: Global, Local, Political*, *22*(2), 205–226.

Jiang, T. (2024). Belt and Road by the sea: 21st Century Maritime Silk Road. In Q. Fang & X. Li (Eds.), *China under Xi Jinping: A new assessment*. Leiden University Press.

Khondker, H. H. (1987). *The world according to Wallerstein* (Working Paper No. 86). Department of Sociology, National University of Singapore. https://fass.nus.edu.sg/socanth/wp-content/uploads/sites/16/2024/05/WP86.pdf (Erişim Tarihi: 27.04.2025).

Kolluoğlu-Kırlı, B. (2003). From Orientalism to area studies. *CR: The New Centennial Review*, *3*(3), 93–111. https://doi.org/10.1353/ncr.2004.0007

Korotayev, A., & Zinkina, J. (2014). On the structure of the present-day convergence. *Campus-Wide Information Systems*, *31*(2/3), 139–152. https://doi.org/10.1108/CWIS-11-2013-0064

Köllner, P., & Ahram, A. (2018, Ağustos 22-25). *Comparative area studies: What it is, what it can do* [Konferans bildirisi]. ECPR General Conference, Hamburg, Almanya. https://ecpr.eu/Events/Event/PaperDetails/40279 (Erişim Tarihi: 06.07.2025).

Kuijper, H. (2008). Area studies versus disciplines: Towards an interdisciplinary, systemic country approach. *The International Journal of Interdisciplinary Social Sciences, 3*(7), 205-216.

Latvian Institute of International Affairs. (2016, 28 Temmuz). *BRI instead of OBOR – China edits the English name of its most ambitious international project*. https://www.liia.lv/en/publications/bri-instead-of-obor-china-edits-the-english-name-of-its-most-ambitious-international-project-649 (Erişim Tarihi: 16.02.2025).

Lechner, F. (2001). *Globalization theories: World-System Theory*.

Lee, R. E. (2010). Critiques and developments in world-systems analysis: an introduction to the special collection. *The Journal of Philosophical Economics*, *IV*(1), 5–18.

Lee, R. E. (2018). Lessons of the longue durée: The legacy of Fernand Braudel. *Historia Crítica*, *69*, 69–77. https://doi.org/10.7440/histcrit69.2018.04

Leroux, R. (1998). *Histoire et sociologie en France: De l'histoire-science à la sociologie durkheimienne*: Presses universitaires de France.

Long, P. O. (2005). The Annales and the history of technology. *Technology and Culture*, *46*(1), 177–186. https://doi.org/10.1353/tech.2005.0028

Megill, A. (2004). Coherence and incoherence in historical studies: From the Annales School to the new cultural history. *New Literary History*, *35*(2), 207–231. https://doi.org/10.1353/nlh.2004.0025

Miyoshi, M., & Harootunian, H. D. (2002). *Learning places: The afterlives of area studies*: Duke University Press.

Nedopil, C. (2024). *China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2023*. Green Finance & Development Center, FISF Fudan University & Griffith University. https://greenfdc.org/china-belt-and-road-initiative-bri-investment-report-2023/ (Erişim Tarihi: 06.04.2026).

Nedopil, C. (2025). *China Belt and Road Initiative (BRI) Investment Report 2024*. Green Finance & Development Center. https://greenfdc.org/wp-content/uploads/2025/02/Nedopil-2025_China-Belt-and-Road-Initiative-BRI-Investment-Report-2024-1.pdf

Poirrier, P. (2000). *Aborder l'histoire*: Seuil.

Roberts, M. (2004). The Annales school and historical writing. In P. Lambert & P. Schofield (Eds.), *Making history: An introduction to the history and practices of a discipline* (pp. 78–92). Routledge.

Rodrigo, G. C. (2011, Eylül). Micro and Macro: The economic divide. *Finance & Development*. International Monetary Fund. https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/Series/Back-to-Basics/Micro-and-Macro (Erişim Tarihi: 21.07.2025).

Rolland, N. (2019, 5 Mart). *The geo-economic challenge of China's Belt and Road Initiative*. War on the Rocks. https://warontherocks.com/2019/03/the-geo-economic-challenge-of-chinas-belt-and-road-initiative/ (Erişim Tarihi: 23.09.2025).

Rubin, M. (1997). *The work of Jacques Le Goff and the challenges of medieval history*: Boydell Press.

Said, E. W. (1978). *Orientalism*. New York: Vintage.

Schäfer, W. (2010, 31 Aralık). Reconfiguring area studies for the global age. *Globality Studies Journal, 22*. http://globality.cc.stonybrook.edu/?p=268 (Erişim Tarihi: 21.07.2025).

Schilling, D. (2003). Everyday life and the challenge to history in postwar France: Braudel, Lefebvre, Certeau. *Diacritics*, *33*(1), 23–40. https://doi.org/10.1353/dia.2005.0013

Shapiro, S. (2022). World-systems and literary studies. In P. Crosthwaite, P. Knight, & N. Marsh (Eds.), *The Cambridge companion to literature and economics* (pp. 196–211): Cambridge University Press.

Shaw, T. M. (1979). The semiperiphery in Africa and Latin America: Subimperialism and semiindustrialism. *The Review of Black Political Economy*, *9*(4), 341–358. https://doi.org/10.1007/BF02891728

Sil, R. (2020). The survival and adaptation of area studies. In *The SAGE handbook of political science*. SAGE Publications.https://sias.ff.cuni.cz/wp-content/uploads/sites/118/2021/12/Sil-Area-Studies-2020.pdf (Erişim Tarihi: 12.03.2025).

Snyder, D., & Kick, E. L. (1979). Structural position in the world system and economic growth, 1955–1970: A multiple-network analysis of transnational interactions. *American Journal of Sociology*, *84*(5), 1096–1126. https://doi.org/10.1086/226902

Steiner, F. (1986). Material life: Human ecology and the Annales School. *Landscape Architecture*, *76*(1), 69–75. [suspicious link removed]

Stirling, K. (2007). Rereading Marc Bloch: The life and works of a visionary modernist. *History Compass*, *5*(2), 525–538. https://doi.org/10.1111/j.1478-0542.2007.00409.x

Stoianovich, T. (1976). *French historical method: The Annales paradigm*. Cornell University Press.

Tachimoto, N. M. (2004). *Global area studies and fieldwork* (Discussion Paper No. 129). Center for Southeast Asian Studies, Kyoto University. https://www.gsid.nagoya-u.ac.jp/bpub/research/public/paper/article/129.pdf (Erişim Tarihi: 21.08.2025).

The State Council Information Office of the People's Republic of China. (2023, Ekim). *The Belt and Road Initiative: A key pillar of the global community of shared future*. Belt and Road Forum for International Cooperation. http://www.beltandroadforum.org/english/n101/2023/1010/c124-895.html (Erişim Tarihi: 18.09.2025).

Trevor-Roper, H. R. (1972). Fernand Braudel, the Annales, and the Mediterranean. *The Journal of Modern History*, *44*(4), 468–479. https://doi.org/10.1086/240956

United Nations (UN). (2024). *High-technology exports (% of manufactured exports) - China* . United Nations Comtrade Database (World Bank WDI Data Portal). https://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS?locations=CN (Erişim Tarihi: 01.04.2026).

Wallerstein, I. (1974). *The modern world-system*. Academic Press.

Wallerstein, I. (2006). *Tarihsel Kapitalizm*. İstanbul: Metis Yayınları.

Wallerstein, I. M. (2004). *World-systems analysis: An introduction*. Duke University Press.

Wallerstein, Immanuel. 1980. *The Modern World-System II: Mercantilism and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750.* New York: Academic Press.

Wan, M. (2015). *The Asian Infrastructure Investment Bank: The construction of power and the struggle for the East Asian international order*: Palgrave Macmillan.

Weiner, C. D. (t.y.). *The Annales School*. Carleton College. https://www.carleton.edu/history/faculty/in-memoriam/weiner/annales/ (Erişim Tarihi: 11.09.2025).

World Bank. (2024a). *Manufacturing, value added (current US$) - China* . World Bank Open Data. https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.MANF.CD?locations=CN (Erişim Tarihi: 01.04.2026).

World Bank. (2025). *Industry (including construction), value added (% of GDP) - China* . World Bank Open Data. https://data.worldbank.org/indicator/NV.IND.TOTL.ZS?locations=CN (Erişim Tarihi: 28.03.2026).